

PRAWNE KRYTERIA PRYZNANIA TYTUŁU BAZYLIKI MNIEJSZEJ KOŚCIOŁOWI W SKRZATUSZU

Wstęp

Prawnokanoniczna definicja określa kościół jako budowlę świętą, przeznaczoną do kultu Bożego, do której prawo wejścia mają wierni, by wykonywać tam ten kult, zwłaszcza publicznie². Podstawowym kryterium podziału kościołów jest wyróżnienie świątyń parafialnych i pozaparafialnych. Uwzględniając jednak kryterium godności, można wyróżnić kościoły katedralne oraz współkatedralne, w których biskupi diecezjalni mają swoją katedrę; kolegiackie, przy których została erygowana kapituła kolegiacka; sanktuaria, do których pielgrzymują wierni z powodu szczególnej pobożności, i bazyliki o szczególnym znaczeniu liturgicznym i duszpasterskim.

Tytuł bazyliki mniejszej powstał w 1783 r., kiedy nastąpiło pierwsze oficjalne nadanie tego tytułu kościołowi pw. św. Mikołaja w Tolentino we Włoszech. Chciano w ten sposób odróżnić wyróżnione przez Stolicę Apostolską kościoły poza Rzymem od bazylik patriarchalnych, które zaczęto nazywać bazylikami większymi³. Bazyliki większe podlegają bezpośrednio papieżowi i cieszą się szczególnymi przywilejami. Wśród nich znajdują się archibazylika Najświętszego Zbawiciela, św. Jana Chrzciciela i św. Jana Ewangelisty na Lateranie, która jest kościołem katedralnym papieża, oraz bazyliki św. Piotra na Watykanie, Matki Bożej Większej, św. Pawła za murami i św. Wawrzyńca za murami⁴. Wśród najważniejszych przywilejów bazyliki większej należy wymienić: prawo ołtarza papieskiego, na którym z reguły wolno odprawiać tylko biskupowi Rzymu, oraz prawo świętej bramy, którą na rozpoczęcie roku świętego otwiera papież lub jego delegat. Bazyliki większe są obdarzone także odpustami. Stąd tytuł

¹ Ks. mgr lic. Paweł Wojtalewicz, dyrektor Centrum Edukacyjno-Formacyjnego Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej, obrońca węzła w Sądzie Biskupim Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej; ORCID: 0000-0001-7076-3511. Adres do korespondencji: 75-817 Koszalin, ul. Seminarjna 2A, e-mail: dyrektor@cef.koszalin.pl.

² „Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus” (25.01.1983), *Acta Apostolicae Sedis* (dalej ASS) 75, 2 (1983): 1–317; tekst polski w: *Kodeks Prawa Kanonicznego*, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu (Poznań: Pallottinum, 1984) (dalej KPK 1983), kan. 1214. O teologii budynku sakralnego pisze: Zbigniew Wit, „Posoborowe normy kształtowania przestrzeni do sprawowania liturgii”, *Anamnesis* 13 (1997/1998): 16–19.

³ Tadeusz Pawluk, *Prawo Kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, t. 2, *Lud Boży jego nauczanie i uświęcanie* (Olsztyn: Warmińskie Wydawnictwo Diecezjalne, 2002), 412–413. Więcej o historii bazylik: Roberto Fusco „Nadanie tytułu bazyliki mniejszej znakiem szczególnej więzi z Kościołem Rzymskim oraz z Ojcem Świętym”, *Anamnesis* 66 (2011): 99–103.

⁴ Józef Krukowski, „Miejsca i czasy święte”, w: *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. 3/2, księga 4 *Uświęcające zadania Kościoła*, red. Józef Krukowski (Poznań: Pallottinum, 2011), 436.

bazyliki mniejszej, nadawany wielu znacznie większym kościołom na całym świecie, jest wzorem przywilejów bazylik patriarchalnych⁵.

Choć tytuł bazyliki mniejszej nadawany jest przez Stolicę Apostolską od XVIII w., to jednak dopiero w ramach odnowy po Soborze Watykańskim II zostało ustanowione prawodawstwo dostosowane do warunków i wymogów czasów współczesnych regulujące nadawanie tego tytułu. Święta Kongregacja Obrzędów, wydając dekret regulujący kwestie nadawania tytułu bazyliki mniejszej, podkreśliła jej ściślejszy związek z katedrą św. Piotra w celu stworzenia centrum działalności liturgicznej i duszpasterskiej⁶. Temat bazylik nie był obecny w żadnych dyspozycjach *Kodeksu Prawa Kanonicznego* z 1917 r., za wyjątkiem kan. 823 §3, gdzie jest mowa o ołtarzu papieskim⁷. Kwestie związane z przyznawaniem tytułu bazyliki mniejszej nie znalazły się w ogóle w *Kodeksie Prawa Kanonicznego* z 1983 r. Jednak po odnowieniu całego prawa, także liturgicznego, Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów dostosowała normy z czasów soborowych do współczesnych warunków, wydając w tej sprawie stosowny dekret⁸.

Dekret kongregacji składa się z czterech rozdziałów, z czego dwa pierwsze w ścisły sposób precyzują warunki uzyskania tytułu bazyliki mniejszej oraz wyliczają dokumenty, które należy zgromadzić i przekazać kongregacji w trakcie procesu przyznawania tytułu bazyliki. Pozostałe dwa rozdziały precyzują obowiązki i zadania w dziedzinie liturgiczno-duszpasterskiej oraz przywileje związane z otrzymanym tytułem bazyliki mniejszej. Ponadto dekret w wielu miejscach odnosi się wprost lub pośrednio do innych dokumentów Kościoła, szczególnie zawierających normy liturgiczne⁹.

W niniejszym opracowaniu kryteria przyznawania tytułu bazyliki mniejszej zawarte w dwóch pierwszych rozdziałach tego dekretu zostały podzielone na pięć grup i odniesione do kościoła sanktuaryjnego w Skrzatuszu, który został podniesiony do godności bazyliki mniejszej przez Kongregację ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów dekretem z 9 listopada 2018 r.¹⁰

1. Warunki prawno-duszpasterskie

Podstawowy warunek stawiany przyszłej bazylice określa, że kościół powinien być Bogu poświęcony specjalnym obrzędem. Warunek ten wynika z prawa powszechnego,

⁵ Edward Szafronowski, *Miejsca i czasy święte* (Warszawa: Akademia Teologii Katolickiej 1982), 78.

⁶ Sacra Congregatio Rituum, „Decretum «Domus Dei de titulo Basilicae Minoris»” (6.06.1968), AAS 60 (1968): 536–539; tekst polski w: *Posoborowe Prawodawstwo Kościelne*, t. 2, z. 2 (Warszawa: ATK, 1970), 252–259.

⁷ Szafronowski, *Miejsca i czasy święte*, 82.

⁸ Congregatio de Culto Divino et Disciplina Sacramentorum, „Domus ecclesiae de titulo Basilicae Minoris” (9.11.1989), *Notitiae* 26, 1 (1990): 13–17; tekst polski w: *Anamnesis* 14 (1997/1998): 9–12 (dalej *Domus ecclesiae*).

⁹ *Domus ecclesiae*, I. 2; III. 2; III. 3; IV. 1.

¹⁰ Archiwum Kurii Biskupiej w Koszalinie (dalej AKBK), Congregatio de Culto Divino et Disciplina Sacramentorum, Prot. n. 307/18 (zobacz fot. 1–2 w Aneksie 5).

że po zakończeniu budowy nowy kościół powinien zostać poświęcony lub pobłogosławiony, a jeśli jest to kościół parafialny lub katedralny, to musi zostać poświęcony uroczystym obrzędem. Dokonuje się to przez właściwy obrzęd liturgiczny¹¹. Ponadto prawo liturgiczne dopuszcza poświęcenie kościoła, w którym już stale sprawuje się służbę Bożą. Aby taki kościół można było poświęcić, wymaga się jednak, aby ołtarz nie był jeszcze poświęcony oraz aby przybyło coś nowego lub zasadniczo zmienionego w konstrukcji kościoła, np. kościół został całkowicie odnowiony. Normy kongregacji jasno zatem wskazują, że bazylika nie może być jedynie pobłogosławiona, ale poświęcona specjalnym obrzędem. Wynika to ze starożytnego zwyczaju Kościoła, który zakłada, że jeżeli powstaje budynek nowego kościoła przeznaczony wyłącznie i na stałe do gromadzenia się wiernych i sprawowania liturgii, to wypada poświęcić go Bogu w uroczystym obrzędzie¹².

Budowę obecnej skrzatuskiej świątyni w stylu barokowym rozpoczęto w 1687 r. Prace ukończono w 1696 r. Jednak dopiero pięć lat później, 6 marca 1701 r., świątynia została konsekrowana (dawne określenie uroczystego poświęcenia) przez sufragana poznańskiego Hieronima Wierzbowskiego¹³. W latach 2010–2017, z inicjatywy biskupa koszalińsko-kołobrzeskiego Edwarda Dajczaka, podjęto w sanktuarium intensywne prace konserwatorskie i remontowe. Zgodnie z wymogami prawa liturgicznego całkowite odnowienie świątyni oraz stworzenie nowego ołtarza powodowały konieczność powtórnego poświęcenia kościoła¹⁴. Uroczysty obrzęd poświęcenia kościoła w Skrzatuszu po renowacji odbył się 4 czerwca 2017 r. Jednocześnie w nowym ołtarzu złożono relikwie św. Jana Pawła II. Poświęcenia świątyni dokonał biskup Edward Dajczak¹⁵.

Ponadto kościół, dla którego podejmuje się staranie o nadanie tytułu bazyliki mniejszej, powinien stanowić w diecezji ośrodek życia liturgicznego i działalności duszpasterskiej. Chodzi tutaj głównie o sprawowanie Najświętszej Eucharystii, spowiedzi świętej oraz innych sakramentów. Ustawodawca zastrzega jednak, że przygotowanie i przebieg tych celebracji powinny być wzorem dla innych kościołów. Mają być nacechowane wiernym przestrzeganiem zasad liturgicznych i czynnym uczestnictwem wiernych¹⁶. Warto zauważyć, że podobne normy prawne odnoszą się do sanktuariów. To właśnie tam należy zapewnić wiernym obfitsze środki zbawienia. Wyrażają się one

¹¹ KPK 1983, kan. 1216. Analogiczne normy są ustanowione w prawie liturgicznym, określają, że „wszystkie kościoły powinny być uroczyście poświęcone albo przynajmniej pobłogosławione”. *Ogólne Wprowadzenie do Mszału Rzymskiego* (Poznań: Pallottinum, 2004), nr 290 (dalej OWMR).

¹² *Obrzędy poświęcenia kościoła i ołtarza* (Katowice: Księgarnia św. Jacka, 2006), 26, 82.

¹³ Archiwum Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej (dalej ADKK), Akta Parafii Rzymskokatolickiej w Skrzatuszu, sygn. 198, Wizytacja z 1831 r., 4; ADKK, Akta Parafii Rzymskokatolickiej w Skrzatuszu, sygn. 215, Dokumenty najstarsze, Odpis wizytacji z 1727 r., 41; Tadeusz Ceynowa, „Wstęp”, w: Andrzej Delerdt, *Źródło łask Boskich nieprzebrane. Matka Boska Bolesna ze Skrzatusza i Jej historia* (Szczecin–Koszalin: Książnica Pomorska, Archiwum Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej, 2017), 11.

¹⁴ Bogusław Świtłała, *Bazylika skrzatuska. Sanktuarium Matki Bożej Miłości Zranionej i Naszej Nadziei* (Ząbki: Apostolicum, 2019), 14.

¹⁵ AKBK, Akt poświęcenia kościoła w Skrzatuszu, Znak: LS4–3/17.

¹⁶ *Domus ecclesiae*, I. 1.

przez gorliwe głoszenie słowa Bożego oraz przez odpowiednie ożywienie życia liturgicznego. Wśród celebracji liturgicznych najważniejsze są sprawowanie Eucharystii i pokuty oraz zatwierdzone formy pobożności ludowej¹⁷.

Wytyczne Kongregacji ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów dla odpowiedzialnych za sanktuaria wskazują, że powinni uczynić wszystko, by sprawowana tam liturgia była przykładna w swym wykonaniu. Jednak nie chodzi tutaj o zwiększenie częstotliwości obrzędów, ale o coraz lepszą jakość sprawowanej liturgii. Zasadniczy cel tej troski polega na tym, aby wierni, przybywający do sanktuarium z różnych stron, wracali umocnieni duchowo i zbudowani sprawowaną tam liturgią. Cel ten zostanie osiągnięty, gdy sprawowana liturgia będzie odznaczała się komunikatywnością, prostotą obrzędów i wiernością obowiązującym przepisom liturgicznym. Kolejny walor wzorowych celebracji polega na tym, że kapłani i wierni będą pamiętać, że skutki wzorowo sprawowanej liturgii nie ograniczą się do samego sanktuarium. Umocnieni przykładem dobrego doświadczenia również w miejscach swojego pochodzenia będą starali się podobnie przygotowywać i przeżywać obrzędy liturgiczne¹⁸.

W nowożytnych dziejach Skrzatusza, szczególnie począwszy od roku 1972, gdy powstała diecezja koszalińsko-kołobrzeska, można zauważyć rozkwit życia liturgicznego i duszpasterskiego. Biskup Ignacy Jeż – pierwszy ordynariusz nowo powstałej diecezji, jeszcze przed swoim ingresem dziękował Pani Skrzatuskiej za ustanowienie nowych struktur kościelnych. Zapowiedział także wówczas, że 15 września każdego roku (liturgiczne wspomnienie Matki Bożej Bolesnej) lub w niedzielę następującą po tym dniu odbywać się będzie w sanktuarium odpust diecezjalny, na którym zawsze będzie obecny biskup diecezjalny lub biskup pomocniczy. Listy i osobiste odezwy biskupa I. Jeża zachęcające do pielgrzymowania, jego osobisty udział w uroczystościach, zaangażowanie duchowieństwa spowodowały coraz liczniejszy udział wiernych w wielu skrzatuskich wydarzeniach.

Bez wątpienia wiekopomnym wydarzeniem była koronacja Piety Skrzatuskiej koronami papieskimi dokonana przez prymasa Polski kardynała Józefa Glempa 18 września 1988 r. Wydarzenie było poprzedzone w diecezji rekolekcjami, nabożeństwami i specjalnie przygotowanymi materiałami duszpasterskimi. Ponadto po koronacji Pieta peregrynowała w północnych dekanatach diecezji. Wyjątkowy charakter skrzatuskiego duszpasterstwa pielęgnowali także kolejni biskupi koszalińsko-kołobrzescy¹⁹.

Inicjatywa biskupa Edwarda Dajczaka sprawiła, że w czasach najnowszych nastąpił rozkwit sanktuarium w Skrzatuszu jako centrum życia duszpasterskiego i liturgicznego w diecezji. W latach 2010–2017 wybudowano dom pielgrzyma z kaplicą. Z roku na rok oferta odbywających się w nim rekolekcji poszerza się i obejmuje coraz to szersze kręgi wiernych. Nastąpił dynamiczny rozwój Diecezjalnych Spotkań Młodych w Skrzatuszu. Odrestaurowano i zrewitalizowano sanktuarium oraz jego otoczenie, bu-

¹⁷ KPK 1983, kan. 1234 §1.

¹⁸ Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *Dyrektorium o pobożności ludowej i liturgii. Zasady i wskazania* (Poznań: Pallottinum, 2003), nr 266.

¹⁹ Tadeusz Ceynowa, „Koronacja figury Matki Boskiej Skrzatuskiej”, *Rocznik Skrzatuski* 1 (2013): 91–106.

dując plac sanktuaryjny, tworząc plenerową drogę krzyżową oraz ścieżki różańcowe. W 2012 r. obchodzono w całej diecezji Rok Skrzatuski przygotowujący diecezjan do 25-lecia koronacji Skrzatuskiej Piety koronami papieskimi. W skrzatuskiej świątyni odbyły się święcenia diakonatu (2015 r.), tutaj także, podczas Diecezjalnej Pielgrzymki Żywego Różańca, ogłoszono decyzję papieża Franciszka o nominacji biskupa Krzysztofa Włodarczyka (2016 r.). W Skrzatuszu odbywają się również wydarzenia ogólnopolskie. Wśród nich warto wymienić III Ogólnopolski Kongres Nowej Ewangelizacji (2015 r.) oraz ogólnopolski wakacyjny obóz formacyjny dla studentów stypendystów Fundacji „Dzieło Nowego Tysiąclecia” (2018 r.)²⁰. W harmonogram corocznych wydarzeń o charakterze duszpastersko-liturgicznym wpisują się pielgrzymki diecezjalne. Wśród najliczniejszych można wymienić pielgrzymki: na odpust diecezjalny, młodzieży, kapłanów, ministrantów, Żywego Różańca, dzieci i motocyklistów²¹.

2. Wyposażenie świątyni

Dla zapewnienia godnej i przykładowej celebracji liturgii prawodawca wymaga także, by w kościele, dla którego ubiega się o tytuł bazyliki mniejszej, znajdowało się obszerne prezbiterium²². Jest to miejsce, w którym znajduje się ołtarz oraz głosi się słowo Boże. Tutaj swoje funkcje pełnią kapłan, diakon i inni posługujący. Prawodawca zaleca, by prezbiterium było wyodrębnione z wnętrza kościoła. Można tego dokonać przez pewne podwyższenie lub przez zastosowanie odmiennej formy i wystroju. Rozmiary prezbiterium powinny zapewnić swobodne celebrowanie Eucharystii i zagwarantować jej widoczność²³. Ponadto normy zawarte w omawianym prawie nakazują, by różne elementy wymagane do sprawowania liturgii, takie jak ołtarz, ambona, miejsce przewodniczenia, były usytuowane zgodnie z wymogami odnowy liturgicznej²⁴.

Prawodawca nakazuje, by w każdym kościele był ołtarz stały, czyli tak zbudowany, że łączy się ściśle z posadzką i nie może być przesunięty. Powinien zostać umiejscowiony z dala od ściany. To miejsce ma wskazywać, że ołtarz rzeczywiście stanowi ośrodek, ku któremu spontanicznie zwracają się wierni. Ma również umożliwić łatwe obchodzenie go dookoła i celebrowanie przy nim w stronę ludu. Zgodnie z Tradycją Kościoła mensa ołtarza stałego powinna być wykonana z kamienia naturalnego. Natomiast fundament i podstawa podtrzymujące mensę mogą być wykonane z dowolnego godnego i trwałego materiału. Prawodawca nakazuje także zachowanie zwyczaju składania pod ołtarzem poświęconym relikwii świętych, troszcząc się jednocześnie o stwierdzenie ich autentyczności. Każdy ołtarz zarezerwowany jest wyłącznie do sprawowania na nim kultu Bożego, przy całkowitym wyłączeniu z użytku świeckiego²⁵.

²⁰ Świtłała, *Bazylika skrzatuska. Sanktuarium Matki Bożej Miłości Zranionej i Naszej Nadziei*, 14.

²¹ AKBK, *Quaestionarius notitiae ad titulum basilicae minoris bitendum*, Znak: LS4-6/18, 10-11.

²² *Domus ecclesiae*, I. 2.

²³ OWMR, nr 295.

²⁴ *Domus ecclesiae*, I. 2.

²⁵ KPK 1983, kan. 1235-1239; OWMR, nr 298-302.

Kolejnym elementem wymaganym do sprawowania liturgii w bazylice jest ambona. Prawodawca, podobnie jak w przypadku ołtarza, zwraca uwagę, by była tak umiejscowiona, aby w czasie liturgii słowa spontanicznie uwaga wiernych skupiała się na głoszonym słowie Bożym. Ponadto odpowiednie wkomponowanie ambony we wnętrze kościoła ma zapewnić, by czytający i mówiący byli dobrze widziani i słyszani przez wiernych. Z zasady powinna być zbudowana na stałe i nie powinna być zwykłym przenośnym pulpitem. Ambona przed oddaniem do użytku liturgicznego powinna zostać pobłogosławiona, zgodnie z obrzędem zamieszczonym w Rytuale Rzymskim²⁶. Zasadnicze części Najświętszej Eucharystii, czyli liturgia słowa i liturgia eucharystyczna, są ze sobą tak ściśle połączone, że stanowią jeden akt kultu. Stąd zewnętrznym symbolem tej jedności w sztuce sakralnej jest wykonanie ołtarza i ambony przy użyciu tych samych materiałów. Choć nie jest to norma prawna, to jednak dosyć częsta praktyka²⁷.

W prezbiterium bazyliki mniejszej musi znaleźć się także spełniające wymagania odnowionej liturgii miejsce przewodniczenia. Według norm liturgicznych krzesło, na którym zasiada celebrans, powinno podkreślać jego rolę przewodniczącego zgromadzenia i kierującego modlitwą. Prawodawca uważa, że najbardziej odpowiednie miejsce dla celebransa powinno być usytuowane u szczytu prezbiterium w taki sposób, by było zwrócone w stronę ludu. Jeżeli jednak jest to niemożliwe ze względu na strukturę świątyni lub inne warunki, np. gdy tabernakulum znajduje się na środku za ołtarzem, wówczas może to być inne miejsce prezbiterium. Ponadto w wykonaniu miejsca przewodniczenia trzeba wystrzegać się wszelkiego podobieństwa do tronu. Podobnie jak w przypadku ambony przed oddaniem miejsca przewodniczenia do użytku liturgicznego wypada je pobłogosławić według obrzędu zawartego w Rytuale Rzymskim²⁸.

Choć wymóg elementów potrzebnych do sprawowania odnowionej liturgii w bazylice wymienia trzy wyżej opisane, to jednak norma nakazująca dołączenie do pisma skierowanego do kongregacji dokumentacji fotograficznej oraz kwestionariusza z danymi dotyczącymi kościoła wskazuje także na inne miejsca celebracji obrzędów. Są to miejsca dla posługujących i ministrantów, chrzcielnica, miejsce przechowywania Eucharystii oraz sprawowania sakramentu pokuty, a także miejsca dla wiernych, zespołu śpiewaczego oraz instrumentów muzycznych²⁹. W prezbiterium powinny znaleźć się krzesła dla prezbiterów koncelebujących oraz dla tych, którzy ubrani w strój chórowy biorą udział we Mszy Świętej, choć nie koncelebrują. Natomiast krzesło dla diakona powinno być ustawione w pobliżu krzesła celebransa. Inni usługujący powinni mieć krzesła wyraźnie odróżniające się od miejsc dla prezbiterów oraz powinni mieć z nich łatwy dostęp do wypełniania powierzonych funkcji³⁰.

Ustawodawca powszechny nakazuje posiadanie chrzcielnicy w każdym kościele parafialnym, choć może ona pod pewnymi warunkami znajdować się także w innych

²⁶ OWMR, nr 309.

²⁷ Zbigniew Wit, „Wymogi liturgiczno-prawne wyposażenia kościoła”, *Ateneum Kapłańskie* 483, 84 (1989): 230.

²⁸ OWMR, nr 310.

²⁹ *Domus ecclesiae*, II. 4–5; AKBK, *Quaestionarius notitiae ad titulum basilicae minoris bitendum*, 4–5.

³⁰ OWMR, nr 310.

kościółach³¹. Normy liturgiczne precyzują ponadto, że chrzcielnica może znajdować się w osobnej kaplicy wewnątrz lub na zewnątrz kościoła, lub w samym kościele, jednak na widoku wiernych³².

W każdym kościele parafialnym, katedrze i kościele zakonnym, na mocy samego prawa, powinna być przechowywana Najświętsza Eucharystia³³. Miejszem Jej przechowywania ma być tylko jedno odpowiednio przyozdobione i nieusuwalne tabernakulum, które powinno się znajdować w widocznej, odznaczającej się i sprzyjającej modlitwie części kościoła. Prawodawca precyzuje także, że powinno być wykonane z trwałego i nieprzeźroczystego materiału. Ponadto musi mieć takie zamknięcie, żeby możliwie całkowicie wykluczyć ryzyko profanacji³⁴. Prawo liturgiczne doprecyzowuje, że tabernakulum może znajdować się w prezbiterium lub jakiejś kaplicy organicznie związanej z kościołem. Jeżeli znajduje się w prezbiterium, to wyłącznie poza ołtarzem, przy którym sprawuje się Mszę Świętą, w formie i miejscu bardziej odpowiednim. Może znajdować się na dawnym ołtarzu, którego nie używa się już do sprawowania liturgii³⁵.

Ostatnim elementem wyposażenia kościoła w procesie weryfikacji i wnioskowania o nadanie tytułu bazyliki mniejszej są konfesjonały. Odnośnie do miejsca celebracji sakramentu i konfesjonału należy mieć na uwadze, że właściwym miejscem sprawowania spowiedzi jest kościół lub kaplica, choć jest także możliwe z uzasadnionej przyczyny duszpasterskiej sprawowanie tego sakramentu w innych miejscach. Konfesjonał powinien być umieszczony w miejscu widocznym. Jego konstrukcja wymaga także wbudowania kratki, aby mogli z niego swobodnie korzystać zarówno pragnący tego wierni oraz sami spowiednicy³⁶.

Miejsca dla wiernych powinny być tak usytuowane, by mogli oni dobrze widzieć akcję liturgiczną i czynnie w niej uczestniczyć. Jeżeli to możliwe, należy zapewnić im ławki lub krzesła w takim ustawieniu, by mogli przyjmować postawę właściwą w poszczególnych częściach liturgii³⁷.

Miejscem dla zespołu śpiewaczego i instrumentów muzycznych jest w kościele chór. Według norm liturgicznych powinien być w takim miejscu, które podkreśli, że pełni specjalną funkcję, a zgromadzone tam osoby stanowią część wspólnoty. Organy i inne instrumenty muzyczne, które zostały zatwierdzone do użytku w kościele, powinny

³¹ KPK 1983, kan. 858.

³² „Chrzest dzieci. Wprowadzenie ogólne”, w: *Obrzędy chrztu dzieci dostosowane do zwyczajów diecezji polskich* (Katowice: Księgarnia św. Jacka, 2012), nr 25.

³³ KPK 1983, kan. 934 §1, n. 1.

³⁴ KPK 1983, kan. 938.

³⁵ OWMR, nr 315.

³⁶ KPK 1983, kan. 964; Papieska Rada ds. Interpretacji Tekstów Prawnych, „Responsa ad propositum dubium: de loco excipiendi sacramentales confessiones” (7.07.1998), AAS 90 (1998): 711.

³⁷ OWMR, nr 311.

być tak rozmieszczone, by wspierały zespół lub śpiewających wiernych. Natomiast gdy wykonywana jest na nich muzyka bez śpiewu, by wszyscy je dobrze słyszeli³⁸.

Prezbiterium skrzatuskiej świątyni znajduje się na wyższym poziomie w stosunku do części dla wiernych i ma wymiary 11x12 m. Na środku znajduje się duży, stary ołtarz z nadbudowanym cyborium (baldachimem). Na ołtarzu znajduje się nisza z figurą NMP Bolesnej, Pani Skrzatuskiej. Przed starym ołtarzem został umiejscowiony nowy ołtarz, ambona oraz miejsce przewodniczenia. Ołtarz został poświęcony 4 czerwca 2017 r. i ma formę drewnianego stołu z kamienną mensą. Został wykonany w 2013 r. przez Pracownię Konserwacji Malarstwa „Dom Sztuki” z Warszawy. Mensa ołtarza ma szerokość 1 m i długość 2 m. Chociaż ołtarz jest nowy, to współgra z dekoracją i wystrojem dawnego ołtarza i świątyni. Pod nowym ołtarzem złożono relikwie św. Jana Pawła II.

Ambona usytuowana jest w prezbiterium w kierunku południowym od nowego ołtarza i nieco od niego oddalona. Wykonana została z drewna w 2013 r. przez Pracownię Konserwacji Malarstwa „Dom Sztuki” z Warszawy i swoim wykończeniem nawiązuje do stylu wykończenia nowego ołtarza oraz kościoła. Ponadto w prezbiterium na ścianie znajduje się dawna, obecnie nieużywana, bogato zdobiona ambona wykonana z drewna przez nieznanego autora na przełomie XVII i XVIII w.

Miejsce przewodniczenia jest nieco oddalone od środkowej osi prezbiterium w kierunku południowym. Zostało wykonane w 2013 r. z drewna przez Pracownię Konserwacji Malarstwa „Dom Sztuki” z Warszawy, a swoim wykończeniem nawiązuje do nowego ołtarza, ambony oraz innych elementów dekoracji kościoła.

Miejsca przeznaczone dla wiernych są wyposażone w dawne drewniane ławki z przełomu XVII i XVIII w. Są one dekorowane obrazami przedstawiającymi historię Skrzatuskiej Piety. W sanktuarium znajdują się 44 ławki, dając w sumie 176 miejsc siedzących. Ponadto jest jeszcze 120 miejsc stojących.

Miejsce celebracji chrztu znajduje się wewnątrz kościoła przy południowej ścianie. Chrzcielnica jest wykonana z drewna, wewnątrz niej znajduje się metalowe naczynie. Pochodzi z przełomu XVII i XVIII w. Jej umiejscowienie sprawia, że jest dobrze widziana przez wiernych.

Skrzatuska świątynia nie posiada kaplicy penitencjarnej. Sakrament pokuty jest sprawowany w czterech konfesjonałach ustawionych po obu stronach kościoła przy głównym wejściu. Dwa konfesjonały pochodzą z XVII w., a dwa są konfesjonałami współczesnymi, zbudowanymi przed ostatnim poświęceniem kościoła. Wszystkie konfesjonały wykonane są z drewna.

Miejscem przechowywania Najświętszej Eucharystii nie jest osobna kaplica, ale tabernakulum w centralnej części dawnego wielkiego ołtarza. Tabernakulum wykonane jest z inkrustowanego metalu. Miejsce przechowywania zabezpieczone jest przed

³⁸ OWMR, nr 312; Szczegółowe opracowanie tego tematu prezentuje Daniel Brzeziński, „Ukształtowanie i wyposażenie wnętrza kościoła w odnowionym rycie rzymskim: aspekt liturgiczno-prawny”, *Studia Płockie* 29 (2001): 87–99.

profanacją alarmem, a tabernakulum posiada podwójne drzwiczki zamykane na klucz i jest wykonane z metalu.

W skrzatuskiej świątyni znajduje się także chór przystosowany dla zespołu śpiewaczego oraz zainstalowane na nim w 1870 r. organy. Chór wybudowany jest nad głównym wejściem do kościoła³⁹.

3. Waler religijny i kulturowo-historyczny

Prawodawca wskazuje, że kościół, który pretenduje do miana bazyliki mniejszej, powinien cieszyć się w całej diecezji pewnym uznaniem. Ten walor uznania może mieć różny charakter. Norma wskazuje na trzy przyczyny aprobaty. Kościół może cieszyć się uznaniem, ponieważ został zbudowany i poświęcony Bogu z okazji jakiegoś wydarzenia o szczególnym znaczeniu historyczno-religijnym. Inną racją uznania jest ciało lub znacznej wielkości relikwie świętego, które spoczęły w tym kościele. Ostatnią przyczyną aprobaty skatalogowaną przez normę prawną jest przechowywanie w kościele jakiegoś obrazu otaczanego szczególną czcią. Należy zaznaczyć, że te przyczyny uznania nie muszą istnieć łącznie, ale możliwość wystąpienia z wnioskiem o nadanie tytułu bazyliki zakłada istnienie przynajmniej jednej z trzech wymienionych wyżej. Dodatkowym kryterium, które stawia prawodawca, jest znaczenie kościoła jako pomnika historycznego, a także jego walor jako obiektu sztuki⁴⁰.

W przypadku skrzatuskiej świątyni można dostrzec dwie ściśle korelujące ze sobą przyczyny, dzięki którym cieszy się uznaniem w całej diecezji. To istnienie Piety oraz fakt wybudowania świątyni ze względu na związany z nią i szerzący się kult maryjny. Rzeźba Matki Bożej ukazuje Ją jako młodą kobietę w pozycji siedzącej na tronie i trzymającą na kolanach znajdujące się w pozycji półleżącej martwe ciało Jezusa⁴¹. Niestety, ze względu na brak zachowanych źródeł trudno datować początki kultu cudownej Piety ze Skrzatusza. Na pewno w drugiej połowie XVI w. była czczona w kościele pw. Matki Bożej Bolesnej w Mielęcinie k. Tuczna. Rzeźba powstała najprawdopodobniej w jednym z warsztatów pomorskich już w XV w., wychodząc spod dłuta nieznanego autora. W czasie napadu i profanacji kościoła w Mielęcinie dokonanego przez protestantów w 1575 r. figurę próbowano utopić. Wykupił ją jednak przebywający tam wówczas garnecarz z Piły, który w drodze powrotnej do domu pozostawił ją w Skrzatuszu. Tuż po tym wydarzeniu Pietę umieszczono w głównym ołtarzu nowo wybudowanego drewnianego kościoła.

Liczne zjawiska cudowne i łaski przyczyniły się do rozwoju kultu maryjnego w tym miejscu. Uroczyscie obchodzone odpusty i święta maryjne przyczyniły się do rozkwitu ruchu pielgrzymkowego. Materiały źródłowe związane z początkowymi cudami zaginęły. Jednak już na początku XVII w. zaczęto spisywanie pod przysię-

³⁹ AKBK, Quaestionarius notitiae ad titulum basilicae minoris bitendum, 2–5.

⁴⁰ Domus ecclesiae, I. 3.

⁴¹ Rafał Plebański, *Skrzatusz. Kościół parafialny pw. Wniebowzięcia NMP. Studium historyczno-architektoniczno-konserwatorskie*, mps (Poznań: Biuro Dokumentacji Zabytków, 2009), 107.

gą świadectw cudownych zdarzeń, które poddano ocenie czterech teologów. Na tej podstawie biskup Albert Tolibowski uznał w 1660 r. figurę za cudowną. Decyzja ta została potwierdzona w 1697 r. przez biskupa Stanisława Witwickiego⁴². Kult figury potwierdzają również wota ofiarowane zarówno przez pojedyncze osoby, jak i przez całe miasta i wsie. Były to złote i srebrne tabliczki, naczynia liturgiczne, lichtarze, korony wotywnie oraz wyroby jubilerskie. Pieta była także przyozdobiona kosztownymi szatami ofiarowanymi przez wiernych. Znamienita większość wot, niestety, zaginęła przed rokiem 1900⁴³.

Warto w tym miejscu wskazać, zgodnie z wymaganiami stawianymi bazylikom mniejszym, na walor skrzatuskiej świątyni jako pomnika historycznego i obiektu sztuki. Pierwotny kościół w Skrzatuszu był drewniany. Obecny, murowany kościół parafialny pw. Wniebowzięcia NMP, wystawiono pod koniec XVII w. z cegły palonej, tynkowany, z elementami sztukatorskimi, wczesnobarokowy, o cechach architektury manierystycznej i gotyckiej. Orientowany kościół, wzniesiony na niewielkim pagórku, został wybudowany z fundacji wojewody poznańskiego Wojciecha Konstantego Brezy, przy wsparciu króla Jana III Sobieskiego. Inicjatywa budowy nowej świątyni od początku była podyktowana obecnością i kultem cudownej Piety, a halowy plan kościoła zakładał jego pielgrzymkowy charakter⁴⁴. Wnętrze kościoła jest jednoprzestrzenne, salowe, wydłużone, o sześciu przęsłach, nakryte sklepieniem krzyżowo-żebrowym z lunetami, artykułowane monumentalnymi kolumnami sięgającymi gzymsu ścian. Wnętrze kościoła w Skrzatuszu zostało ponadprzeciętnie udekorowane i wyposażone. Wystrój jest podporządkowany kultowi cudownej Piety umieszczonej w ołtarzu głównym przykrytym formą baldachimu wspartego na czterech spiralnych kolumnach. Wśród elementów wystroju, oprócz już opisanych, są także dwie strefy malowideł ściennych, rzeźby dwunastu apostołów umieszczone na kapitelach przyściennych kolumn, rzeźby umieszczone w niszach fasady oraz dwa witraże w owalnych oknach prezbiterium⁴⁵.

W kościele pozbawionym dodatkowych naw i kaplic na szczególną uwagę zasługują cztery ołtarze boczne. Wymagane przez Stolicę Apostolską opisanie wszystkich ołtarzy w kościele pretendującym do tytułu bazyliki wskazuje na ważność sakralną oraz kulturową tych elementów świątyni. Największy ołtarz boczny – Świętego Krzyża – został wykonany z drewna przez nieznanego artystę. Pochodzący z 1717 r. ołtarz

⁴² Ceynowa, „Wstęp”, 11–12; Janusz Nowiński, „Dzieje i kult cudownej figury Najświętszej Maryi Panny Bolesnej w Skrzatuszu w diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej (w dziesiątą rocznicę koronacji)”, *Seminare. Poszukiwania naukowe* 15 (1999): 392; AKBK, *Quaestionarius notitiae ad titulum basilicae minoris bidentum*, 5.

⁴³ Ewa Andrzejewska, „Skrzatusz – Sanktuarium maryjne w diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej”, *Koszalińsko-Kołobrzeskie Wiadomości Diecezjalne* 16, 3–4 (1988): 105.

⁴⁴ Plebański, *Skrzatusz. Kościół parafialny pw. Wniebowzięcia NMP. Studium historyczno-architektoniczno-konserwatorskie*, 36; Nowiński, „Dzieje i kult cudownej figury Najświętszej Maryi Panny Bolesnej w Skrzatuszu w diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej (w dziesiątą rocznicę koronacji)”, 391.

⁴⁵ Plebański, *Skrzatusz. Kościół parafialny pw. Wniebowzięcia NMP. Studium historyczno-architektoniczno-konserwatorskie*, 39, 48; Nowiński, „Dzieje i kult cudownej figury Najświętszej Maryi Panny Bolesnej w Skrzatuszu w diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej (w dziesiątą rocznicę koronacji)”, 391–392.

ustawiony jest w prezbiterium przy południowej ścianie świątyni. Przedstawia grupę ukrzyżowania. W centrum znajduje się monumentalny krzyż z postacią zmarłego na nim Jezusa Chrystusa, a u jego podstawy figury Matki Bożej oraz św. Jana. Po drugiej stronie prezbiterium, na ścianie północnej, umiejscowiony jest ołtarz Świętej Rodziny Maryi. Zbudowany w XVII w. z drewna przez nieznanego autora prezentuje w centralnej części obraz Matki Maryi – św. Anny nauczającej swoją Córkę oraz stojącego na drugim planie św. Joachima. Poza prezbiterium przy ścianie południowej znajduje się zbudowany w 1715 r. ołtarz Świętych Aniołów, bogato zdobiony płaskorzeźbioną dekoracją liściastą oraz rzeźbami aniołów. Ponadto wbudowano w niego trzy obrazy przedstawiające św. Michała Archanioła walczącego z diabłem, Anioła Stróża opiekującego się dzieckiem oraz Archanioła Rafała towarzyszącego w drodze biblijnemu Tobiaszowi. Na przeciwległej osi świątyni, po stronie północnej, znajduje się zrobiony z drewna przez nieznanego artystę w latach 1725–1750 r. ołtarz św. Józefa. Dominującą rzeźbą jest postać św. Józefa Oblubieńca NMP trzymającego na rękach dziecię Jezus. Wszystkie ołtarze boczne nie są obecnie używane⁴⁶.

4. Zespoły osób do posługi liturgiczno-pastoralnej

Normy Kongregacji ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów zawierają także wymogi co do osób odpowiedzialnych za przygotowanie i przebieg liturgii oraz prowadzenie duszpasterstwa w bazylice mniejszej. Celem tych wymagań jest zapewnienie możliwości sprawowania w ciągu roku liturgicznego obrzędów związanych z jego poszczególnymi okresami. W kościele powinna być przede wszystkim odpowiednia liczba prezbiterów, którzy sprawują posługę liturgiczno-pastoralną. Chodzi przede wszystkim o sprawowanie Najświętszej Eucharystii oraz sakramentu pokuty. Stąd konieczność zapewnienia wystarczającej liczby spowiedników, którzy byłiby do dyspozycji wiernych o ustalonych godzinach⁴⁷. Kongregacja wymaga, aby proszący o tytuł bazyliki mniejszej określił liczbę posługujących kapłanów oraz formy sprawowanych obrzędów liturgicznych wraz z ich częstotliwością. Spełnienie tych wymogów z pewnością pozwala na rzeczową ocenę przyjętego w normie prawnej kryterium odpowiedniej liczby posługujących prezbiterów⁴⁸.

Ponadto normy stawiają wymóg istnienia odpowiedniego zespołu ministrantów⁴⁹. Bazylika ma być miejscem wzorcowego sprawowania celebracji, stąd konsekwentnie prawodawca wymaga odpowiednich osób do posługi liturgiczno-pastoralnej. Osiągnięcie tego celu będzie bowiem niemożliwe bez odpowiedniego przygotowania

⁴⁶ AKBK, Quaestionarius notitiae ad titulum basilicae minoris bitendum, 5; Bogusław Światała, *Sanktuarium Matki Bożej Bolesnej w Skrzatuszu* (Ząbki: Apostolicum, 2015), 30–37; Bogusław Światała, *U źródeł wiary i miłości. Sanktuarium Matki Bożej Bolesnej w Skrzatuszu* (Koszalin: Kuria Biskupia Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej, 2014), 10; Plebański, *Skrzatusz. Kościół parafialny pw. Wniebowzięcia NMP. Studium historyczno-architektoniczno-konserwatorskie*, 109–127.

⁴⁷ Domus ecclesiae, I. 4.

⁴⁸ AKBK, Quaestionarius notitiae ad titulum basilicae minoris bitendum, 7–12.

⁴⁹ Domus ecclesiae, I. 4.

i wystarczającej liczbie grupy osób, które spełniają w liturgii różne funkcje. Należy pamiętać, że każdą celebrację liturgiczną należy starannie przygotować przy zgodnym współudziale wszystkich zainteresowanych. W tym celu należy posługiwać się księgami liturgicznymi, które określają same obrzędy, ale także sprawy duszpasterskie czy muzykę⁵⁰.

Ostatnim z wymaganych do posługi zespołów jest schola lub chór, czyli zespół śpiewaczy. Jego celem jest ożywianie uczestnictwa wiernych przez wykonywaną muzykę oraz śpiew sakralny⁵¹. Wartość takiego zespołu w bazylice jest ważna ze względu na to, że liturgia przybiera postać bardziej dostojną, gdy jest połączona ze śpiewem, zwłaszcza gdy wykonują ją osoby spełniające różne funkcje. Modlitwa nabiera wówczas szczególnego namaszczenia, a tajemnica świętej liturgii lepiej się uwydatnia. Ponadto dzięki zjednoczeniu w śpiewie pogłębia się jedność serc, a okazałość świętych obrzędów ułatwia wznoszenie myśli ku niebu⁵².

Zazwyczaj w bazylice mniejszej liturgia nie jest sprawowana przez biskupa, tak jak w katedrze, która jest do tego przystosowana i ma własnego ceremoniarza. W bazylice liturgię celebrują główne prezbiterzy, dlatego prawodawca poleca, by właśnie tutaj było wiernie realizowane prawo liturgiczne, a liturgia wzorcowo sprawowana. Stąd wydaje się zasadne, by w bazylice mniejszej był odpowiednio przygotowany mistrz ceremonii, który by się troszczył o należyłą organizację czynności liturgicznych oraz o wykonywanie ich przez prezbiterów, zespół ministrantów, zespół śpiewaczy oraz wiernych świeckich w sposób właściwy, gwarantując godny, w należyтым porządku i pobożny przebieg liturgii⁵³.

Kwestionariusz informacyjny kongregacji służący do uzyskania tytułu bazyliki mniejszej w Skrzatuszu zawiera szereg informacji weryfikujących posługę liturgiczno-pastoralną oraz zespoły osób do tej posługi. Spośród wyświęconych szafarzy wymienia się dwóch prezbiterów. Piętnastu ministrantów, według opisu, służy przy ołtarzu, nosząc krzyż, świece, trybularz, chleb, wino, wodę, niekiedy odczytują także słowo Boże i zbierają składkę. Jest także dwudziestoosobowa grupa starszych osób podwyższających swoje kwalifikacje liturgiczne. Przygotowują oni celebracje, czytają słowo Boże oraz urządzają dekoracje kościoła. Informacje na temat śpiewu w czasie liturgii dotyczą rodzajów śpiewu z ludem – są to pieśni popularne oraz wielogłosowe, bez śpiewu gregoriańskiego. Wykonywane są także współczesne pieśni, szczególnie z ludźmi młodymi, z poszanowaniem ogólnych zasad liturgii. Zespół śpiewaczy istnieje od ok. 2013 r. i liczy 10 osób. W czasie liturgii jego członkowie zajmują miejsce na

⁵⁰ OWMR, nr 111; Mariusz Szypa, „Bazylika mniejsza jako centrum życia liturgicznego”, *Roczniki Teologiczne* 62, 8 (2015): 179.

⁵¹ *Domus ecclesiae*, I. 4.

⁵² Święta Kongregacja Obrzędów, „Instrukcja o muzyce w świętej liturgii «Musicam sacram»” (5.03.1967), nr 5, w: Andrzej Filaber, *Prawodawstwo muzyki liturgicznej* (Warszawa: Wydawnictwo Archidiecezji Warszawskiej, 1997), 41–58.

⁵³ OWMR, nr 106; Mariusz Szypa, „Bazylika mniejsza według prawa liturgicznego”, *Kościół i Prawo* 7, 1 (2018): 156–157.

emporze organowej nad wejściem do świątyni. Opiekunem scholi jest siostra zakonna z wykształceniem pastoralnym.

Posługa liturgiczno-pastoralna sprawowana w sanktuarium obejmuje celebracje liturgiczne, pielgrzymki oraz inne formy pobożności. Najświętsza Eucharystia w niedziele i uroczystości jest sprawowana trzy razy, natomiast w dni powszednie jeden raz. Wszystkie msze są sprawowane w języku polskim, a na każdej głosi się homilię. Wystawienie Najświętszego Sakramentu ma formę długą lub krótką. Odbywa się przez godzinę w każdą pierwszą niedzielę miesiąca oraz raz w tygodniu przed wieczorną Mszą Świętą. Celebrowane są sakramenty chrztu świętego jednego lub wielu kandydatów. Jest on udzielany w czasie Mszy Świętej lub poza nią. Rodzice oraz kandydaci objęci są katechezą przygotowującą do przyjęcia sakramentu. Bierzmowania udziela biskup, a kandydaci są objęci katechezą parafialną. W kościele odbywa się również celebracja I Komunii Świętej, a przygotowujący się do niej uczestniczą w odpowiedniej katechezie. Spowiedź jest celebrowana indywidualnie. Kapłani są dostępni w konfesjonalach codziennie, zarówno w dni powszednie, jak i uroczystości oraz święta. Sakrament małżeństwa celebrowane są w sanktuarium w czasie Mszy Świętej, a nupturienti są objęci katechezą przedmażeńską.

Celebrowana jest także *Liturgia Godzin*. Niektóre godziny kanoniczne sprawuje się z wiernymi, zwłaszcza w czasie Triduum Paschalnego. Natomiast większość godzin celebrowane są czasami w konwencie kapłanów. Prowadzi się także katechezę liturgiczną przed wspólnymi celebracjami *Liturgii Godzin*. W sanktuarium celebrowane są ze śpiewem wszystkie elementy Triduum Paschalnego, czyli Msza Wieczerzy Pańskiej, Liturgia Męki Pańskiej, Wigilia Paschalna oraz *Liturgia Godzin*. Uroczystość rocznicy poświęcenia kościoła obchodzi się 4 czerwca. Natomiast uroczystość tytułu kościoła, czyli Wniebowzięcia NMP, jest celebrowana, zgodnie z kalendarzem liturgicznym, 15 sierpnia. Odbywa się wówczas Najświętsza Eucharystia, wystawienie Najświętszego Sakramentu oraz nabożeństwo różańcowe. Innymi formami pobożności praktykowanymi w sanktuarium są różaniec, droga krzyżowa i procesje. Różaniec jest celebrowany we wszystkie dni października, w pierwszą sobotę miesiąca, w różnych sytuacjach w ciągu roku, w czasie prowadzonych ćwiczeń duchowych oraz indywidualnie. Nabożeństwo drogi krzyżowej jest sprawowane w piątki Wielkiego Postu oraz w innych sytuacjach, a także indywidualnie. Procesje są praktykowane według przyjętych zwyczajów.

Ponadto duszpasterze prowadzą w sanktuarium stałą formację wiernych w dziedzinie biblijnej, teologicznej, liturgicznej, moralnej i społecznej. Dokonuje się to w ciągu roku na różnych rekolekcjach i dniach skupienia dla kapłanów, rodzin, młodzieży itp. Z grup duszpasterskich na szczególną uwagę zasługuje biblijny krąg młodzieżowy, powstały w 2015 r. i liczący 14 osób⁵⁴. Warto wspomnieć, że oprócz prezbiterów wielkim wsparciem w działalności duszpasterskiej sanktuarium są przybyłe do Skrzatusza 1 sierpnia 2016 r. siostry ze Wspólnoty Sióstr Uczennic Krzyża, dzięki którym pojawia

⁵⁴ AKBK, Quaestionarius notitiae ad titulum basilicae minoris bitendum, 7–12.

się wiele propozycji formacyjnych, zwłaszcza w postaci rekolekcji dla młodzieży i dorosłych⁵⁵.

5. Dokumenty wymagane przez kongregację

Ostatnim kryterium prawnym w procesie przyznania tytułu bazyliki mniejszej są dokumenty, które należy złożyć do Kongregacji ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów. Podstawowym dokumentem jest prośba miejscowego ordynariusza. Jest ona wymagana nawet w przypadku, gdy kościół znajduje się w zarządzie zgromadzenia zakonnego. Wymagane jest także *nihil obstat*, czyli pozytywna opinia krajowej Konferencji Biskupów. Dekret kongregacji nakazuje także wykonanie i przesłanie opracowania na temat historii kościoła oraz rozwijanej w nim działalności religijnej, ze szczególnym uwzględnieniem czynności liturgicznych, działalności duszpasterskiej oraz charytatywnej. Zewnętrzny i wewnętrzny wygląd kościoła powinien zostać udokumentowany za pomocą fotografii, które stworzą album. Powinien on w szczególności zawierać przedstawienie urzędnika prezbiterium, czyli ołtarza, ambony i miejsca przewodniczenia. Nie należy pominąć zdjęć przedstawiających także inne miejsca celebracji obrzędów, takich jak: miejsca dla usługujących i ministrantów, chrzcielnicę, miejsca przechowywania Eucharystii oraz sprawowania sakramentu pokuty.

Szczegółowe dane dotyczące kościoła i prowadzonej w nim działalności liturgiczno-duszpasterskiej mają się znaleźć w kwestionariuszu, który jest przygotowany przez kongregację⁵⁶. Kwestionariusz jest podzielony na dwie części. Pierwsza zawiera informacje generalne dotyczące kraju, diecezji, miejscowości oraz adresu kościoła. Ponadto należy wskazać bazyliki, które są już ustanowione w diecezji. Druga część, zasadnicza, jest podzielona na siedem rozdziałów o różnym zakresie informacji szczegółowych. Poszczególne rozdziały mają zawierać następujące dane: tytuł kościoła, status kościoła, opis kościoła, przechowywane relikwie, a także informacje o działalności liturgicznej i nabożeństwach ludu chrześcijańskiego, o prowadzonym duszpasterstwie oraz o walorach historycznych i artystycznych. Warto zauważyć, że wymagane przez kongregację opracowanie na temat historii kościoła oraz rozwijanej w nim działalności religijnej jest zawarte w postaci szczegółowych pytań bądź opisów w samym kwestionariuszu. Nie musi zatem stanowić osobnego dokumentu⁵⁷.

Biskup koszalińsko-kołobrzeski Edward Dajczak zwrócił się 18 maja 2018 r. z prośbą do arcybiskupa Stanisława Gądeckiego, przewodniczącego Konferencji Episkopatu Polski, o poddanie na najbliższym zebraniu plenarnym zamiaru ubiegania się o tytuł bazyliki mniejszej w Skrzatuszu radzie i opinii biskupów⁵⁸. Jednocześnie przekazał swą prośbę biskupom, kierując do nich list wraz z motywacją swojej prośby⁵⁹. Biskupi

⁵⁵ Świtłała, *Bazylika skrzatuska. Sanktuarium Matki Bożej Miłości Zranionej i Naszej Nadziei*, 14.

⁵⁶ *Domus ecclesiae*, II. 1–5.

⁵⁷ AKBK, *Quaestionarius notitiae ad titulum basilicae minoris bitendum*, 1–13.

⁵⁸ AKBK, *List Biskupa Edwarda Dajczaka do abpa Stanisława Gądeckiego* (18.05.2018), Znak: LS4–4/18.

⁵⁹ AKBK, *List Biskupa Edwarda Dajczaka do biskupów Konferencji Episkopatu Polski* (18.05.2018), Znak: LS4–5/18.

zgrupowani na 379. Zebraniu Plenarnym Konferencji Episkopatu Polski, które obradowało w Janowie Podlaskim–Siedlcach w dniach 7–9 czerwca 2018 r., wyrazili *nihil obstat* w sprawie nadania tytułu bazyliki mniejszej Sanktuarium NMP Bolesnej, Pani Skrzatuskiej. Stosowne pismo zostało wystawione 18 czerwca 2018 r. oraz podpisane przez przewodniczącego i sekretarza Konferencji Episkopatu Polski⁶⁰. Prośba ordynariusza do prefekta Kongregacji ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów kardynała Roberta Saraha została podpisana 7 czerwca 2018 r. Dołączono do niej wypełniony i podpisany przez biskupa kwestionariusz wraz z albumem w wersji elektronicznej oraz *nihil obstat* nadesłane przez Sekretariat Konferencji Episkopatu Polski⁶¹. W ten sposób przygotowane dokumenty zostały przesłane do Stolicy Apostolskiej.

Zakończenie

Wstępna ocena spełniania prawnych kryteriów nadania jakiemuś kościołowi tytułu bazyliki mniejszej spoczywa zawsze na ordynariuszu miejsca. To on jako jedyny jest uprawniony do wniesienia prośby w tej sprawie do Stolicy Apostolskiej. Stąd tak ważna jest analiza norm prawnych w odniesieniu do wybranego obiektu już na poziomie diecezjalnym.

To właśnie prawidłowe rozeznanie historyczne, kulturowe i duszpasterskie oraz przygotowanie wymaganych dokumentów stało się kluczowym elementem, który pozwolił Kongregacji ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów pozytywnie odpowiedzieć na prośbę biskupa diecezjalnego i dekretem z 9 listopada 2018 r. podnieść kościół sanktuaryjny w Skrzatuszu do godności bazyliki mniejszej⁶².

Zgodnie z normami prawa dzień publicznego ogłoszenia tytułu bazyliki w Skrzatuszu był dobrze przygotowany oraz przeżyty w świątecznej atmosferze. Decyzję Stolicy Apostolskiej ogłoszono 15 września 2019 r. podczas diecezjalnych uroczystości odpustowych w obecności prymasa Polski, arcybiskupa Wojciecha Polaka⁶³.

Wyróżniona tytułem bazyliki mniejszej skrzatuska świątynia otrzymała nie tylko najwyższe wyróżnienie, które może otrzymać kościół. Ta papieska godność wyznacza temu miejscu również szczególne obowiązki i zadania w dziedzinie liturgiczno-duszpasterskiej. Ich realizacja w posłuszeństwie prawu Kościoła stanowi przejaw jedności i łączności z papieżem i Stolicą Apostolską, co wyraża nadanie tytułu bazyliki. Wiąże się z nim także specjalne przywileje, które mogą już jednak stanowić przedmiot odrębnego opracowania.

⁶⁰ AKBK, *Nihil obstat* KEP (18.06.2018), Znak: LS4–7/18.

⁶¹ AKBK, *Prośba o nadanie tytułu bazyliki mniejszej kościołowi w Skrzatuszu*, Znak: LS4–6/18.

⁶² AKBK, *Congregatio de Cultu Divino et Disciplina Sacramentorum*, Prot. n. 307/18.

⁶³ *Domus ecclesiae*, IV. 1; „Diecezjalna Pielgrzymka do Skrzatusza”, *Koszalińsko-Kołobrzeskie Wiadomości Diecezjalne* 3 (2019): 115–116.

Bibliografia

- Andrzejewska, Ewa. „Skrzatusz – Sanktuarium maryjne w diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej”. *Koszalińsko-Kołobrzeskie Wiadomości Diecezjalne* 16, 3–4 (1988): 104–106.
- Archiwum Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej. Akta Parafii Rzymskokatolickiej w Skrzatuszu. Sygn. 198. Wizytacja z 1831 r.
- Archiwum Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej. Akta Parafii Rzymskokatolickiej w Skrzatuszu. Dokumenty najstarsze. Sygn. 215. Odpis wizytacji z 1727 r.
- Archiwum Kurii Biskupiej w Koszalinie. *Akt poświęcenia kościoła w Skrzatuszu*. Znak: LS4–3/17.
- Archiwum Kurii Biskupiej w Koszalinie. Congregatio de Cultu Divino et Disciplina Sacramentorum. Prot. n. 307/18.
- Archiwum Kurii Biskupiej w Koszalinie. *List Biskupa Edwarda Dajczaka do abpa Stanisława Gądeckiego* (18.05.2018). Znak: LS4–4/18.
- Archiwum Kurii Biskupiej w Koszalinie. *List Biskupa Edwarda Dajczaka do biskupów Konferencji Episkopatu Polski* (18.05.2018). Znak: LS4–5/18.
- Archiwum Kurii Biskupiej w Koszalinie. Nihil obstat KEP (18.06.2018). Znak: LS4–7/18.
- Archiwum Kurii Biskupiej w Koszalinie. *Prośba o nadanie tytułu bazyliki mniejszej kościołowi w Skrzatuszu*. Znak: LS4–6/18.
- Archiwum Kurii Biskupiej w Koszalinie. Quaestionarius notitiae ad titulum basilicae minoris bitendum. Znak: LS4–6/18.
- Brzeziński, Daniel. „Ukształtowanie i wyposażenie wnętrza kościoła w odnowionym rycie rzymskim: aspekt liturgiczno-prawny”. *Studia Płockie* 29 (2001): 87–99.
- Ceynowa, Tadeusz. „Koronacja figury Matki Boskiej Skrzatuskiej”. *Rocznik Skrzatuski* 1 (2013): 91–106.
- Ceynowa, Tadeusz. „Wstęp”. W: Andrzej Delerdt, *Źródło łask Boskich nieprzebrane. Matka Boska Bolesna ze Skrzatusza i Jej historia*, 10–14. Szczecin–Koszalin: Książnica Pomorska, Archiwum Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej, 2017.
- „Chrzest dzieci. Wprowadzenie ogólne”. W: *Obrzędy chrztu dzieci dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*. Katowice: Księgarnia św. Jacka, 2012.
- „Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus” (25.01.1983). *Acta Apostolicae Sedis* 75, 2 (1983): 1–317. Tekst polski w: *Kodeks Prawa Kanonicznego*. Przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu. Poznań: Pallottinum, 1984.
- Congregatio de Culto Divino et Disciplina Sacramentorum. „Domus ecclesiae de titulo Basilicae Minoris” (9.11.1989). *Notitiae* 26, 1 (1990): 13–17. Tekst polski w: *Anamnesis* 14 (1997/1998): 9–12.
- „Diecezjalna Pielgrzymka do Skrzatusza”. *Koszalińsko-Kołobrzeskie Wiadomości Diecezjalne* 3 (2019): 115–117.
- Fusco, Roberto. „Nadanie tytułu bazyliki mniejszej znakiem szczególnej więzi z Kościołem Rzymskim oraz z Ojcem Świętym”. *Anamnesis* 66 (2011): 98–107.
- Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów. *Dyrektorium o pobożności ludowej i liturgii. Zasady i wskazania*. Poznań: Pallottinum, 2003.
- Krukowski, Józef. „Miejsca i czasy święte”. W: *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*. T. 3/2. Księga 4. *Uświęcające zadania Kościoła*, red. Józef Krukowski, 428–476. Poznań: Pallottinum, 2011.

- Nowiński, Janusz. „Dzieje i kult cudownej figury Najświętszej Maryi Panny Bolesnej w Skrzatuszu w diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej (w dziesiątą rocznicę koronacji)”. *Seminare. Poszukiwania naukowe* 15 (1999): 389–397.
- Obrzędy poświęcenia kościoła i ołtarza*. Katowice: Księgarnia św. Jacka, 2006.
- Ogólne Wprowadzenie do Mszału Rzymskiego*. Poznań: Pallottinum, 2004.
- Papieska Rada ds. Interpretacji Tekstów Prawnych. „Responsa ad propositum dubium: de loco excipiendi sacramentales confessiones” (7.07.1998). *Acta Apostolicae Sedis* 90 (1998): 711.
- Pawluk, Tadeusz. *Prawo Kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II. T. 2. Lud Boży jego nauczanie i uświęcanie*. Olsztyn: Warmińskie Wydawnictwo Diecezjalne, 2002.
- Plebański, Rafał. *Skrzatusz. Kościół parafialny pw. Wniebowzięcia NMP. Studium historyczno-architektoniczno-konserwatorskie*. Mps. Poznań: Biuro Dokumentacji Zabytków, 2009.
- Sacra Congregatio Rituum. „Decretum «Domus Dei de titulo Basilicae Minoris»” (6.06.1968). *Acta Apostolicae Sedis* 60 (1968): 536–539. Tekst polski w: *Posoborowe Prawodawstwo Kościelne*. T. 2. Z. 2, 252–259. Warszawa: ATK, 1970.
- Święta Kongregacja Obrzędów. „Instrukcja o muzyce w świętej liturgii «Musicam sacram»” (5.03.1967), nr 5. W: Andrzej Filaber, *Prawodawstwo muzyki liturgicznej*, 41–58. Warszawa: Wydawnictwo Archidiecezji Warszawskiej, 1997.
- Światała, Bogusław. *Bazylika skrzatuska. Sanktuarium Matki Bożej Miłości Zranionej i Naszej Nadziei*. Ząbki: Apostolicum, 2019.
- Światała, Bogusław. *Sanktuarium Matki Bożej Bolesnej w Skrzatuszu*. Ząbki: Apostolicum, 2015.
- Światała, Bogusław. *U źródeł wiary i miłości. Sanktuarium Matki Bożej Bolesnej w Skrzatuszu*. Koszalin: Kuria Biskupia Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej, 2014.
- Sztafrowski, Edward. *Miejsca i czasy święte*. Warszawa: Akademia Teologii Katolickiej, 1982.
- Szypa, Mariusz. „Bazylika mniejsza jako centrum życia liturgicznego”. *Roczniki Teologiczne* 62, 8 (2015): 173–183.
- Szypa, Mariusz. „Bazylika mniejsza według prawa liturgicznego”. *Kościół i Prawo* 7, 1 (2018): 149–162.
- Wit, Zbigniew. „Posoborowe normy kształtowania przestrzeni do sprawowania liturgii”. *Anamnesis* 13 (1997/1998): 16–34.
- Wit, Zbigniew. „Wymogi liturgiczno-prawne wyposażenia kościoła”. *Ateneum Kapłańskie* 483, 84 (1989): 226–240.

Streszczenie

Warunki uzyskania tytułu bazyliki mniejszej określa prawo kanoniczne. Dotyczą one kryteriów formalnych, wyposażenia świątyni, walorów: religijnego, historycznego i kulturowego oraz zespołów osób do posługi liturgiczno-pastoralnej. Proces przyznawania tytułu bazyliki jest dwuetapowy. Najpierw w diecezji należy przeprowadzić ocenę kryteriów prawnych w odniesieniu do konkretnego obiektu, przygotować odpowiednią dokumentację i przekazać ją do Stolicy Apostolskiej. Drugi etap to analiza wniosku przez Kongregację ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów i wydanie decyzji. Sanktuarium NMP Bolesnej, Pani Skrzatuskiej, w którym od XVII w. rozwija się kult cudownej Piety, jest ciągle ważnym ośrodkiem życia religijnego, społecznego i kulturowego. Spełniając kryteria prawne, skrzatuska świątynia otrzymała tytuł bazyliki mniejszej, który został uroczyście ogłoszony 15 września 2019 r.

Słowa kluczowe: bazylika mniejsza, sanktuarium, Skrzatusz, diecezja koszalińsko-kołobrzaska

Abstract

LEGAL CRITERIA FOR GRANTING THE TITLE OF MINOR BASILICA TO THE SKRZATUSZ CHURCH

The conditions for obtaining the title of minor basilica are set out in canon law. They relate to formal criteria, temple equipment, religious, historical and cultural values as well as teams of people for liturgical and pastoral ministry. The process of granting the title of basilica is a two-step process. First, in the diocese, an assessment of legal criteria should be carried out in relation to a specific object, appropriate documentation prepared and forwarded to the Holy See. The second stage is the examination of the application by the Congregation for Divine Worship and the Discipline of the Sacraments and the decision. The Sanctuary of Our Lady of Sorrows, Mrs. Skrzatusz, in which the cult of the miraculous Pieta has been developing since the 17th century, is still an important center of religious, social and cultural life. Meeting the legal criteria, the Skrzatusz temple received the title of minor basilica, which was solemnly announced on September 15, 2019.

Keywords: minor basilica, sanctuary, Skrzatusz, Koszalin-Kolobrzeg (Kołobrzeg) Diocese